

"אישה היא סינטום עבור כל גבר"¹/אחינעם מצר-גור

בהוראתו הראשונה, לאקאן בונה מתימות שמנסחות קשר וחיבור - בין האב לבין האם, בין המסמן למסומן, בין הסובייקט לאובייקט...ועוד. אך, כאשר הוא מתחיל לפתח, בהוראתו האחרונה, את מה שמילר מכנה "פרדיגמת האי יחס" הוא נותן, החל מה'אין יחס מיני' דגש ל'אין' ולניתוק "ניתוק בין המסמן לבין המסומן, ניתוק בין ההתענגות לבין האחר, ניתוק בין הגבר לבין האישה בצורה של *אין יחס מיני*"². ניתוק זה בין הגבר לאישה בצורת ה'אין יחס מיני' נובע מהרוויזיה שלאקאן עשה לתיאוריה הפרוידיאנית אודות המין והיחס בין המינים, כתוצאה מכך, ההבדל בין המינים אינו נתפס עוד כסימטרי ביחס לפאלוס- המינים אינם מחולקים באופן סימטרי ל'אלו שיש להם ולאילו שאין להם' והקשר בין גבר ואישה אינו מומשג עוד כאיחוד בין שני המינים. הקשר המיני בין גבר ואישה אינו איחוד שמכונן את האחד. האחד משנה את מקומו ע"י לאקאן, והוא אינו האחד של האיחוד בין המינים. על מנת הבהיר את עמדתו לאקאן משחק באותיות של המילה 'אחדות' בצרפתית. כאשר משנים את סדר האותיות (אחדות-unién) מקבלים את המילה- שעמום (ennui). האחד, כפי שאראה בהמשך עובר להיות מרכיב עיקרי בהזדהות הגברית.

אם כן, בעולם שבו 'אין יחס מיני' שבו גבר ואישה אינם משלימים זה את זה והקשר ביניהם לא יכול להיות מוצב בנוסחאות או ניתן לידיעה אפרורית באופן כלשהו, כיצד בכל זאת גבר ואישה יכולים ליצור קשר זה עם זה? אל מול הבלתי אפשרי והדגש על הניתוק וה'אין'-מה בכל זאת מאפשר קשר בין המשלבים עבור ההוויות המדברות?

לאקאן מטפל בשאלה ע"י פיתוח של הטופולוגיה שהתחיל לעסוק בה עוד בסמינר התשיעי. הטופולוגיה עבור לאקאן היא דרך לטפל ביחסים באופן שאינו כמותי. בהתחלה הוא מגדיר את הטופולוגיה כדרך שבה השניים- גבר ואישה יוצרים קשר עי שלישי. "זה די מדהים" אומר לאקאן, "שהשפה מזה זמן רב חזתה את הצורה של הקשר, שלגביו המתמטיקאים החלו להתפלמס רק בימינו, לקרוא למה שמאחד גבר ואישה -קשר, בלי לדעת במה מדובר, בכך שמדברים מטפורית אודות הקשר שמאחד אותם. זה קשר זה...שמצריך כהכרחי שלוש אלמנטרי, מה שמתואר בשיום של הסמלי הדמיוני והממשי..."³. השפה משתמשת במסמן- 'קשר' כמטפורה לקשר בין גבר ובין אישה בלי לדעת במה מדובר, מכיוון שהקשר הבורומאי, עבור לאקאן אינו מטפורי הוא קשר ממשי בין שלושת המשלבים. עם הפיתוח של הקשר הבורומאי לאקאן מגיע בסוף הסמינר ה-22 לרעיון שבשביל לקשור בין שלושת המשלבים יש צורך בטבעת רביעית. בסמינר ה-23 הוא מכנה את הטבעת הרביעית- הסינטום.

בסמינר ה-22 בשיעור מה 13.5.75 לאקאן אומר: "מה היא אישה? זה סמפטום". לאחר מכן, הוא ממשיך ומבסס את הטענה שהאישה היא סמפטום בשל הדמיון שיש בין היחס של הגבר לאישה לבין היחס של הסובייקט הנוירוטי לסמפטום. היחס בשני המקרים הוא יחס של אמונה- הגבר מאמין באישה והנוירוטי מאמין בסמפטום שלו. "מי שבא אלינו עם סמפטום" אומר לאקאן, מאמין בו, מה זאת אומרת? "הוא מאמין שהסמפטום מסוגל לומר משהו, משהו שניתן לפענח". אותו דבר לגבי האישה, הגבר מאמין שהיא אומרת משהו, הגבר מאמין בה

¹ Lacan Jacques, The seminar of Jacques lacan, book XXIII, *The sinthome*, 1975-1976, Les. 17.2.76

² מילר ז'אק אלן, שש הפרדיגמות של ההתענגות, מחברות פרוידיאניות מס.8, מאי 2000

³ Lacan Jacques, The seminar of Jacques lacan, book XXII R.S.I, 1974-1975

"זזה מה שקרוי אהבה"⁴. בסמינר על הסינטום לאקאן חוזר שוב על אותו רעיון: "זה הסנטום שתומך במין האחר. אני אלך רחוק עד כדי לומר שהסינטום הוא המין שאיני שייך לו, ז"א, אישה. אישה היא סנטום עבור כל גבר"⁵.

אם כן, כפי שהסינטום קושר את שלושת המשלבים ע"י טבעת רביעית כך גם האישה- היא מאפשרת ומשמשת לגבר כאופן של קשירה בין שלושת המשלבים- הסמלי הממשי והדמיוני. ממסקנה זו עולות שתי שאלות: מדוע הגבר זקוק לאישה כדי לקשור את המשלבים? מדוע האישה היא זו שמאפשרת קשירה זו?

על מנת לענות על שאלות אלו אעשה חזרה קצרה על נוסחאות הסקסואציה. סקסואציה "הוא מושג לאקאניאני. זהו מושג חדש. סקסואציה אינה סקסואליות זו פורמליזציה מורכבת של חלוקה זו"⁶. הסקסואציה מבוססת בעיקר על הזדהות ואינה קשורה בהכרח למין הביולוגי והיא מנוסחת גם במונחים של עמדה של התענגות. הנוסחאות מגדירות את שני המינים ומהוות מילוי מקום ליחס המיני שאינו קיים. "המבנים שלאקאן מנסח נותנים פורמולה של שתי עמדות מיניות כל עוד הן מופרדות, מובחנות. הנוסחאות לא נותנות פורמולה של הזוג. הן נותנות את הנוסחא של כל עמדה בה במידה שהן מופרדות"⁷. לאקאן רושם את נוסחאות הסקסואציה בטבלה. הטבלה מחולקת לצד נשי ולצד גברי כאשר בכל צד יש שני תאים תא עליון ותא תחתון. "כל הוויה מדברת נרשמת בצד אחד או בצד האחר" של הטבלה...אלו ההגדרות היחידות האפשריות של הצד המכונה גבר או אישה לגבי זה הנמצא בעמדה של שוכן בשפה"⁸.

בצד של הגבר ישנם שתי נוסחאות. "זה באמצעות הפונקציה הפאלית כהכול שהגבר מקבל את רישומו, בתנאי שפונקציה זו מוצאת את גבולה בקיום X אחד שבאמצעותו הפונקציה הפאלית נשללת...זה מה שמכנים הפונקציה של האב...ה-הכל מבוסס כאן על היוצא מן הכלל המוצב כמונח, על מה ששולל לחלוטין את פי של X זה"⁹ את הנוסחא הראשונה- 'כל X תחת הפונקציה הפאלית' לאקאן מגדיר כ-אפשרי¹⁰. את הנוסחא השנייה- 'קיים אחד יוצא מן הכלל השולל את הפונקציה'- לאקאן מגדיר כ- ההכרחי¹¹.

בצד של האישה ישנם גם שתי נוסחאות- הראשונה שמגדירה את הקונטינגנטי- 'האישה אינה כולה תחת הפונקציה הפאלית'. והשנייה שמגדירה את הבלתי אפשרי- 'אין אחד שהוא יוצא מן הכלל'. "כל הוויה באשר היא...רשאית, בין אם היא מצוידת בתכונות הזכריות ובין אם לאו...להרשם בצד זה. אם היא נרשמת כאן, היא לא תאפשר כל אוניברסאליות, היא תהיה לא-כולה/הכול זה, בבחינת זו שתהיה לה הבחירה להתמקם בפונקציה הפאלית או לא להיות שם"¹².

בחלק תחתון של הטבלה לאקאן רושם את העמדה של ההתענגות עבור כל אחד מהמינים. בצד הנשי, היכן שהאישה אינה קיימת, היחס לפאלוס נמצא, אך חוסר הגבול משמעו שיש

⁴ Ibid, 13.5.75

⁵ Lacan Jacques, The seminar of Jacques lacan, book XXIII *The sinthome*, 1975-1976, Les. 17.2.76

⁶ Stevens.a, *Love and sex beyond identifications*, In: The later lacan. Ed: voruz.v and wolf.b, State university of new York press, 2007.

⁷ Miller.a.j, Of distribution between the sexes, in: Psychoanalytical notebooks, no 11, p.9-29

⁸ לאקאן ז'אק, הסמינר ה-20, 1973-1972, עוד, ע"מ 99, רסלינג 2005.

⁹ שם: ע"מ 99

¹⁰ Lacan.J, The seminar of Jacques lacan, The knowledge of the psychoanalyst 1971-1972, les.1.6.72

¹¹ Ibid

¹² לאקאן ז'אק, הסמינר ה-20, 1973-1972, עוד, ע"מ 99, רסלינג 2005.

לה גישה להתענגות אחרת מה שלאקאן מכנה- ההתענגות הנשית. בצד זה "יש לנו הוויה שאין לה קשר מבני, חיוני, עם הגבול. היחס של הוויה זו לגבול הוא תמיד מקרי/לא צפוי, קונטינגנטי... זה תלוי בהיתקלות/במפגש, באהבה"¹³.

"בצד של הגבר, רשמתי סובייקט שסוע....סובייקט שסוע זה לעולם אין לו עיניו, בתור פרטנר, אלא באובייקט a, הרשום מצדו האחר של הקו", הוא אינו מסוגל להשיג את הפרטנר המיני שלו, שהוא האחר, אלא בתיווך של זה אשר הוא סיבת איוויו. בעיניו זה, כפי שמצוין במקום אחר בתרשימים שלי... זה אינו דבר אחר מאשר הפנטזמה. פנטזמה זו, שבה לכוד הסובייקט, היא כשלעצמה מהווה בסיס למה שמכונה באופן מפורש בתיאוריה הפרוידיאנית עקרון המציאות"¹⁴. בצד הגברי אם כן, התענגות פאלית נחווית דרך הפנטזמה, כאשר הגבר אינו מחפש איחוד עם הפרטנר אלא עם אובייקט מיני שמאפשר לו למצוא את ההתענגות המינית. מתוך החלק התחתון של הטבלה ניתן לראות שהאישה מאפשרת לגבר קשירה ע"י הפנטזמה. כפי שצינתי קודם, ההתענגות הפאלית נחווית דרך הפנטזמה. עבור הגבר האישה מגלמת את אובייקט סיבת האיוויו וכפרטנר מיני הקשר שלו אליה מבנה את נוסחת הפנטזמה- סובייקט שסוע ביחס לאובייקט סיבת האיוויו- הפנטזמה היא אופן של קשר וכפי שמילר מראה היא חלק מהסינטום. דרך נוספת לראות את זה היא דרך האובייקט- לאקאן מתייחס לאובייקט כמוקד, הלב של הקשר הבורמאי, לכן, למקם את האישה כאובייקט עבור הגבר זה כמעט כמו לומר שהיא הסמפטום שלו.

מדוע הגבר זקוק לאישה על מנת לקשור את שלושת המשלבים?

כפי שניתן לראות בנוסחאות הסקסואציה העיקרון המנחה בצד הגברי הוא המתח בין האחד וכולם, האחד והאוניברסאלי. בצד הגברי "מוצגת האפשרות של האוניברסאלי, ז"א, האפשרות של ההצהרה שמשוה הוא אמת לכל האלמנטים של קבוצה זו בקבוצה סגורה. במישור זה, משתמע מכאן שפה האחד שווה לאחר. זה העיקרון עצמו עבור המערכות/קונסטיטוציות של הקבוצות שפרויד לקח כרפרנס, ז"א הכנסייה והצבא. זו תקפות של הצהרה שתופסת עבור כולם ושמשתמע מכך הפחתה של האחר לאחד, האחד האקוויולנטי. בכל הנוגע להתענגות, ...מה שלאקאן ציין ביחס לצד הגברי ההתענגות של האחד כמספיקה לעצמה"¹⁵. ההתענגות הפאלית, אומר מילר, אין לה קשר לאחר ככזה. לאקאן מתאר את זה בצורה מאוד ציורית בסמינר ה-21- שם הוא אומר שהידע של הגבר הוא ידע סגור "טעות", הידע הגברי הוא טבעת של חבל, הוא מסתובב במעגל "יש בו משהו מהאחד בהתחלה, כ'סטרוק' החוזר בלי לספור את עצמו, והוא נסגר בסיבוב במעגל, בלי לדעת שטבעות אלה ישנן שלוש" כיצד הגבר מגיע לדעת שיש שלוש טבעות? "לדעת משהו קטן על הבדל/הבחנה בסיסית זו" שואל לאקאן, ובכן, במזל! "בשביל זה, יש אישה. כבר אמרתי לכם, שהאישה לא קימת- אבל אישה- יכולה להתרחש, כאשר יש קשר או צמה". אישה, רואה את הגבר "נחנק" ע"י שלושת המשלבים ואינו יודע זאת מכיוון שהוא מזדהה עם האחדות שלו שהוא מדמיין אותה. עם אחדות זו, אומר לאקאן, אישה משלימה צמה כדי ליצור קשר בורמאי. "האישה מוגדרת ע"י הצמה לה היא מסוגלת" והיא צולחת/מצליחה את האיחוד המיני שהוא "פנימי לטווייה שלה"... "תפקידה להראות היטב מהו קשר, ומתוך כך מצליח הגבר להיות שלושה. זה החל משילוש זה שאישה לפעמים מצליחה עם הפספוס,

Miller.a.j, Of distribution between the sexes, in: Psychoanalytical notebooks, no 11, p.9-29 ¹³

¹⁴ לאקאן ז'אק, הסמינר ה-20, 1972-1973, עוד, ע"מ 100, רסלינג 2005.

Miller.a.j, Of distribution between the sexes, in: Psychoanalytical notebooks, no 11, p.9-29 ¹⁵

כלומר מסתפקת בכך כשהיא מגשימה את האיחוד המיני, מכאן מתחיל הגבר לקלוט שהקשר משמש למשהו"¹⁶.

אם כן, הגבר צריך אישה כדי לצאת מהידע הסגור, מההזדהות עם אחדותו והיא, מצידה, מראה היטב, מהו קשר. אישה מראה מהו קשר ו"משלימה צמה" בשל הקשר שלה לאחר הגדול. בעוד ההתענגות הפאלית היא מהצד של האחד והעמדה הגברית מזדה את האחר עם האחד, אישה מנכיחה את האחר. לכן, לדעתי לאקאן אמר בטלויזיה שהשעמום נובע מהזדהותו של האחר עם האחד...

מה הקשר של האישה לאחר הגדול?

"האחר" אומר לאקאן "אינו רק המקום הזה שבו האמת מגמגמת. הוא ראוי לייצג גם את מה שלאישה בעמקה יש יחס כלפיו...בלהיות האחר לחלוטין ביחס המיני...האישה היא זו אשר יש לה יחס לאחר הזה...האחר, מקום זה שבו ירשם כל מה שמנוסח מהמסמן, הוא ביסודו האחר לחלוטין. בשל כך מסמן זה, בתוך סוגריים, מסמן את האחר כחצוי...לאישה יש יחס למסמן של האחר החצוי, וכבר בשל כך היא מחולקת לשניים, היא אינה כולה, מכיוון שמצד שני יכול להיות לה יחס ל- φ"¹⁷. בצד של האישה, אומר מילר, "זה היחס של הלא-הכל/כולה ל- לא-אחד... מה שנובע מכך שזה אקוויוולנטי לאחר...זה מה שאני מתרגם כ- לא-אחד"... לאקאן העניק מעמד מיוחד ליחס זה של האיווי של אישה עם האחר השסוע...עם האחר שאינו האחד ושהוא באופן מהותי האחר שמדבר"¹⁸.

האישה מנכיחה את הלא-אחד ואת האחר ובכך מאפשרת יציאה מהידע המעגלי של האחד וקשר לאחר. מקשר לאחר משתמע בעיקר קשר לדיבור ולאמירה - האמירה שאודותיה לאקאן מציין שהיא מה שעושה קשר¹⁹ ושלאישה יש קשר הדוק לאמירה הרבה יותר מאשר אנחנו חושבים²⁰. ב'לטורדי' לאקאן מקשר את הקשר של האישה לאמירה דרך הנוסחא השניה של הסקסואציה (אין אחד שאינו תחת הפונקציה הפאלית) "זה עם זאת כאן (בנוסחא השניה של הצד הנשי) שנחשף/נמסר המובן של האמירה, שמיצר את ההטיה של ה'ניניה' (nyania) משחק מילים עם ה'אין' בצרפתית שיוצר מילה ללא משמעות) שהוא הצליל של המינים בחברה, ובכך היא (האמירה) משמשת מילוי מקום לכך שביניהם יחס, אין"²¹. מתוך ה'אין' אחד היוצא מן הכלל- הבלתי אפשרי, נובע המובן של האמירה שמיצרת צליל חסר מובן בין המינים בחברה- צליל שמהווה מילוי מקום לכך שביניהם יחס אין. ז"א שהמובן של האמירה מייצר את ההתענגות חסרת המובן במקום שבו אין יחס מיני. במקום שבו "אין אחד..." יכולה להיות תנועה סינגולארית של המובן של האמירה. כפי שציינתי קודם, לאקאן מציין שהנוסחא הראשונה של הצד הנשי מגדירה את הקונטינגנטי והנוסחא השנייה את הבלתי אפשרי. ניתן אם כן להסיק שעל מנת ליצור קשר וקשירה יש צורך עבור ההוויה המדברת להנכחה ולהכרה במין האחר, באישה, דהיינו בקונטינגנטי- ב'לא כולה' שמאפשר

¹⁶ Lacan.j, The seminar of Jacques lacan book XXI 1973-1974, The non-dups err, les.8.1.74

¹⁷ לאקאן ז'אק, הסמינר ה-20, 1973-1972, עוד, ע"מ 101, רסלינג 2005.

¹⁸ Miller.a.j, Of distribution between the sexes, in: Psychoanalytical notebooks, no 11, p.9-29

¹⁹ Lacan Jacques, The seminar of Jacques lacan, book XXII R.S.I, 1974-1975

²⁰ Lacan.j, The seminar of Jacques lacan book XXI 1973-1974, The non-dups err, les. 11.6.74

²¹ Lacan.j, Letourdit, p.465.

מפגש ואהבה ובבלתי אפשרי- ב'אין אחד' שממנו נחשף המובן של האמירה והצליל חסר המובן של ההתענגות.